

Komentari i bilješke / Comments and Notes

Hrvatska filozofska periodika i novi Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja

Tekst Tomislava Bracanovića “Norme i činjenice u hrvatskoj filozofskoj periodici”, objavljen u prošlom broju (*Prolegomena* 4 (1/2005), str. 157–170), otvorio je neka važna pitanja o financiranju i kvaliteti filozofskih časopisa u Hrvatskoj. Izneseni argumenti trebali bi ozbiljno zabrinuti pojedine urednike, uređivačke odbore, ali i službenike u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa koji odlučuju o raspodjeli sredstava iz državnog proračuna.

U ovome tekstu htio bih otvoriti još neka pitanja u vezi s filozofskim časopisima u nas koja nisu bila dotaknuta u Bracanovićevom tekstu. Naime, u *Narodnim novinama* br. 84, od 11. srpnja 2005. godine, objavljen je novi Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. Posljednji, 6. dio Pravilnika odnosi se na humanističke znanosti. U njemu je sadržano više problematičnih odredbi, no ovdje bih upozorio na tri koje se izravno tiču filozofskih časopisa.

(1) U prvoj rečenici relevantnog dijela Pravilnika koristi se sintagma “međunarodni, strani ili s njima izjednačeni domaći časopisi” koji čine takozvanu “a1” kategoriju časopisa. Ova je kategorija evidentno preširoka jer u nju potpadaju (i) vrhunski međunarodni i strani časopisi visoke međunarodne citiranosti, (ii) osrednji međunarodni i strani časopisi srednje i niske međunarodne citiranosti, te (iii) domaći časopisi od kojih se rijetko koji može pohvaliti ikakvom citiranošću, osim možda one domaće i uže regionalne. Objaviti u domaćem časopisu stoga nipošto ne može biti izjednačeno s objavljivanjem u vrhunskom međunarodnom ili stranom časopisu.

Uzmimo primjer iz znanstvenog polja filozofije. Prema novome Pravilniku potpuno je isto objaviti, na primjer, u vrhunskom britanskom časopisu *Mind* i u domaćem časopisu *Filozofska istraživanja*, jer je potonji kategoriziran kao “a1” časopis. Evo zašto je to izjednačavanje neprimjerno. U 2003. godini časopis *Mind* primio je ukupno 361 prilog, od kojih je objavljeno samo 10 članaka i 10 osvrti, a to znači da je odbijeno preko 94%

priloga.¹ *Filozofska istraživanja* ne obznanjuju broj odbijenih radova, ali s obzirom da je u 2004. objavljeno čak 67 radova, teško da je moglo biti odbijeno više od 30% priloga ako imamo u vidu broj filozofa koji bi mogli poslati tekst u *Filozofska istraživanja* i statističku vjerojatnost njihove produktivnosti. To sasvim jasno pokazuje da je mnogo lakše objaviti u *Filozofskim istraživanjima* nego u *Mindu*.

Štoviše, broj hrvatskih građana koji su objavili u *Mindu* od kada je on osnovan 1876. godine može se pobrojati na prste jedne ruke. Ako se nekome čini da je razlog tome u različitim jezičnim i filozofskim tradicijama, neka pobroji koliko je hrvatskih filozofa objavilo radove u vrhunskim njemačkim časopisima, kao što su *Zeitschrift für philosophische Forschung*, *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* ili *Kant-Studien*, i neće doseći veću brojku. U *Filozofskim istraživanjima* pak radove su objavili gotovo svi živući domaći filozofi, a nerijetko se mogu naći i studentski radovi. Time ne želim reći da u nas nema kvalitetnih studentskih radova, ili da ne trebaju postojati znanstveni časopisi u kojima će se mladi filozofi afirmirati, već samo to da domaći časopis koji nije osobito selektivan u odabiru radova ne može biti izjednačen s vrhunskim svjetskim časopisima koji su vrlo selektivni.

Nadalje, svatko tko je objavio u nekom iole važnijem međunarodnom ili stranom časopisu znade koliko je truda valjalo uložiti u tekst, kako prije predaje u časopis tako i nakon primitka jedne, dvije ili čak tri anonimne recenzije. Vrhunski svjetski časopisi imaju mreže recenzenata koje čine istaknuti stručnjaci u relevantnim područjima zbog čega ti časopisi uspijevaju održavati visoku kvalitetu recenzija. Iz takvih recenzija autori mogu mnogo naučiti. Zapravo, jedan od pouzdanih načina da autor svoj tekst podvrgne kritici i da ga na temelju toga doradi jest da ga pošalje u neki respektabilni časopis – pod pretpostavkom, dakako, da je tekst u predanom obliku dovoljno visoke kakvoće da ga uredništvo uopće odluči proslijediti na recenziju. Tekstovi koji ne uvaže veći dio sugestija navedenih u anonimnim recenzijama jednostavno neće biti objavljeni. Recenzije pak koje stižu iz redakcija domaćih časopisa nisu, i teško da mogu biti, na istoj razini, a iz iskustva su mi poznati slučajevi u kojima su redakcije odlučile tiskati tekstove usprkos negativnim recenzijama ili tekstove u kojima opaske recenzenata uopće nisu uzete u obzir.

Konačno, objaviti tekst na hrvatskom jeziku i na nekom od svjetskih jezika ne može biti izjednačeno iz barem dva razloga. Prvo, objavljivanje na stranom jeziku, uz poznavanje građe o kojoj se piše, zahtijeva i prilično dobro poznavanje stranog jezika na kojemu se piše i, u pravilu, više uložena truda. Drugo, objavljivanje na stranom jeziku tekst čini dostupnim mnogo široj publici nego tekst objavljen na hrvatskom, a samim time povećava izgleda da tekst poluči utjecaj i bude citiran.

¹ Podatak objavljen u *Mind*, vol. 113, no. 450, od travnja 2004.

Zbog svega toga rad objavljen u *Mindu* ili *Zeitschriftu* jednostavno ne može biti vrednovan jednako kao rad objavljen u *Filozofskim istraživanjima* ili, ruku na srce, bilo kojem drugom domaćem časopisu. Stoga su uvjeti propisani novim Pravilnikom demotivirajući za domaće filozofe s ambicijama koje nadilaze okvire naše države i uže regije. Umjesto da Nacionalno vijeće za znanost takve ambicije potiče, ono ih novim Pravilnikom, barem u segmentu humanističkih znanosti, učinkovito gazi.

Postojeća situacija uvelike bi se popravila uvođenjem kategorije “a0” časopisa, koja bi obuhvaćala vrhunske međunarodne i strane publikacije visokog indeksa međunarodne citiranosti s posebnim koeficijentom.² Na primjer, ako se rad objavljen u “a1” časopisu računa po koeficijentu 1,5, rad u objavljen u “a0” časopisu trebao bi se računati barem po koeficijentu 2,0. Kad bi Nacionalno vijeće Pravilnikom htjelo stimulirati znanstvenike da objavljuju u inozemstvu, kao što bi trebalo, taj bi koeficijent mogao biti još veći.³

Možda bi u perspektivi trebalo uvrstiti radove objavljene u “a0” časopisima u uvjete za izbor u zvanje, barem u rangu znanstvenog savjetnika odnosno redovitog profesora. Međutim, u današnjim okolnostima možda nije realistično tražiti da se radovi objavljeni u “a0” časopisima uvrste u uvjete za izbor u zvanje, pa čak niti u rangu znanstvenog savjetnika. Većina filozofa koji danas djeluju u Hrvatskoj nisu u mogućnosti proizvoditi tekstove one razine koja bi bila pogodna za objavljivanje u “a0” časopisima, što je samo dijelom rezultat loših uvjeta rada, prije svega slabo opremljenih knjižnica i oskudnih elektronskih resursa. Pa ipak, ništa ne prijeći da se kategorija “a0” časopisa uvede i da radovi objavljeni u toj kategoriji časopisa budu opcionalni. Pa tko uspije objaviti radove u vrhunskim svjetskim časopisima, neka brže napreduje od onih koji objavljuju samo u domaćim časopisima!

² Pitanje je, dakako, koje bi sve časopise trebala obuhvatiti “a0” kategorija, budući da indeksiranje u određenim bazama podataka nije izvjestan pokazatelj važnosti filozofske periodike kao što je to u slučaju periodike iz prirodnih i nekih društvenih znanosti. No postoje drugi pokazatelji, na primjer popis časopisa u kojima je objavljeno deset najboljih radova u godini u izboru *The Philosopher's Annuaal*. Od 1978. do 2001. – dakle od ukupno 240 članaka – 47 ih je objavljeno u *Journal of Philosophy*, 23 u *Philosophical Review*, 20 u *Noûsu*, 17 u *Philosophy & Public Affairs*, 16 u *Mindu*, 11 u *Ethics*, 10 u *Philosophy of Science*, 8 u *Philosophical Studies*, 6 u *Journal of Philosophical Logic*, 6 u *Philosophical Perspectives*, 5 u *Synthese* itd. (U procjeni ovih brojkki treba uzeti u obzir da postoje razlike u godišnjoj produkciji spomenutih časopisa, npr. *Journal of Philosophy* izlazi 12 puta godišnje u svescima od 50-ak stranica, a *Synthese* 3 puta godišnje u svescima od 150-ak stranica.) Slični bi se pokazatelji vjerojatno mogli pronaći za uže specijalizirane časopise i časopise orijentirane na svjetske jezike osim engleskog.

³ Ovdje je primjereno navesti komentar jednog našeg uglednog znanstvenika s IRB-a: “Izgovor da znanstvenici iz tih polja (sc. društvenih i humanističkih znanosti) ne mogu publicirati svoje rasprave u stranim časopisima, jer su naše teme lokalne, pa ne interesiraju Europu i svijet, ne stoji, jer su teme onoliko relevantne i zanimljive koliko su kao takve odabrane i adekvatno prezentirane. Gotovo potpuna odsutnost (čast iznimkama!) naših znanstvenih radova i znanstvenika u europskim časopisima, koji pokrivaju društvene i humanističke znanosti, samo je jedna manifestacija naše posvemašnje kulturne zaostalosti i provincijalizma.” Zvonimir Maksić, “Kako procijeniti kvalitetu znanstvenog rada”, *Ruder* 3/2 (2002), str. 9.

(2) Pravilnik donosi popis kategoriziranih domaćih časopisa koji se uzimaju u obzir pri vrednovanju radova za izbor u znanstvena zvanja iz područja humanističkih znanosti. Od filozofskih časopisa, kao "a1" navedeni su *Filozofska istraživanja*, *Synthesis Philosophica* te *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*. Kao "a2" časopisi navedeni su *Croatian Journal of Philosophy*, *Prolegomena* te *Disputatio Philosophica*.

Uopće nije jasno po kojim je kriterijima izvršena kategorizacija. Pogledajmo opise dviju kategorija časopisa. Časopisi iz skupine "a1" opisuju se kao "časopisi na međunarodnoj razini", "zastupljeni u uglednim bibliografijama ili s recenzijom uglednih stručnjaka". S druge strane, časopisi iz skupine "a2" opisuju se kao: "drugi vrijedni domaći znanstveno-stručni časopisi" i "domaći znanstveni časopisi s recenzijama uglednih stručnjaka". Časopisi iz obje kategorije, dakle, imaju "recenzije uglednih stručnjaka". Ono što izdvaja "a1" časopise jest to što su oni "zastupljeni u uglednim bibliografijama". Ako se pod "uglednim bibliografijama" misli na referiranje u međunarodnim bazama podataka, onda Bracanovićeve analiza pokazuje da nema velike razlike u zastupljenosti domaćih filozofskih časopisa u međunarodnim bazama podataka, a tamo gdje je ima ona ide u prilog časopisa *Prolegomena* koji je zastupljen u najvećem broju baza podataka, a ipak je kategoriziran kao "a2".⁴

Jedino što bi još moglo izdvajati "a1" časopise jest to da su oni "na međunarodnoj razini". No što jedne časopise postavlja na međunarodnu razinu, a druge isključuje? Pretpostavimo da su to tri stavke: (i) jezik na kojemu časopis objavljuje, (ii) sastav uredništva i/li savjeta, (iii) broj tekstova koji dolaze iz inozemstva. Uzet ćemo kao primjer *Filozofska istraživanja (FI)* koja su kategorizirana kao "a1" časopis i *Croatian Journal of Philosophy (CrJP)* koji je kategoriziran kao "a2" časopis. (i) *FI* objavljuje samo na hrvatskom jeziku, dok *CrJP* objavljuje samo na engleskom. (ii) *FI* ima uredništvo od 19 članova, od kojih je 14 iz Hrvatske, 1 iz BiH i 1 iz Slovenije, i nema savjet. *CrJP* ima uredništvo od 3 člana, dva iz Hrvatske i jednog iz Slovenije, te savjet od 19 članova od kojih je tek 6 iz Hrvatske. (iii) U razdoblju od 2002–2004. godine udio radova inozemnih autora objavljenih u *FI* iznosi 35%, a u *CrJP* 93%.⁵

Sudeći prema ovim stavkama, prije bi se za *CrJP* moglo reći da je "časopis na međunarodnoj razini" nego za *FI*. Štoviše, prema ovim stavkama *CrJP* bi trebao biti kategoriziran kao "a1", a *FI* kao "a2" časopis. Dakako, te stavke nisu konkluzivne, ali su zacijelo vrlo indikativne.

Na koncu, možda bi trebalo pretpostaviti da se kategorizacija časopisa u novome Pravilniku oslanja na "Pravilnik o mjerilima vrednovanja časopisa i publikacija s međunarodno priznatom recenzijom, kao i s njima po vrsnoći

⁴ Vidi T. Bracanović, "Norme i činjenice u hrvatskoj filozofskoj periodici", *Prolegomena* 4/1 (2005), str. 164–165.

⁵ Vidi tablicu u T. Bracanović, "Norme i činjenice u hrvatskoj filozofskoj periodici", *Prolegomena* 4/1 (2005), str. 161.

izjednačenih časopisa i publikacija”, objavljen u *Narodnim novinama* br. 2, od 9. siječnja 1997. godine. Međutim, u popisu časopisa koji su po vrsnoći izjednačeni s časopisima s međunarodnom recenzijom, u članku 4. potonjeg Pravilnika, nisu navedena *Filozofska istraživanja*! Slijedi da se autori novoga Pravilnika o uvjetima za izbor nisu držali još uvijek važećega Pravilnika o mjerilima vrednovanja časopisa i publikacija s međunarodno priznatom recenzijom. Sve ovo jasno pokazuje da je kategorizacija domaćih filozofskih časopisa u novome Pravilniku netransparentna, da ne kažemo proizvoljna.

Takva netransparentnost stvara dojam da se novim Pravilnikom favoriziraju jedni a zanemaruju drugi filozofski časopisi. O razlozima za takvu situaciju možemo samo više ili manje informirano spekulirati. No okušajmo se u jednoj umjereno informiranoj spekulaciji. Bilo bi zanimljivo usporediti – kad bi relevantni podaci bili dostupni – kolikim sredstvima Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa financira filozofske časopise klasificirane kao “a1”, a kolikim časopise klasificirane kao “a2”. Ako bi se ispostavilo da su “a1” časopisi bitno bolje financirani od “a2” časopisa, kao što je vjerojatno, autori Pravilnika mogli bi iznijeti dva različita argumenta: (i) prvi su časopisi izdašnije financirani upravo stoga što su to “a1” časopisi; (ii) prvi su časopisi kategorizirani kao “a1” upravo stoga što su izdašnije financirani. Argument (i) otvara opravdanu sumnju da je kategorizacija nekih časopisa kao “a1” bila motivirana financijskim interesima. Argument (ii) otvara opravdanu sumnju da je odlučni kriterij u kategorizaciji časopisa bila njihova financijska potkovanost a ne njihova znanstvena razina. Oba scenarija, iako spekulativnog karaktera, duboko su zabrinjavajuća.

(3) Od tri filozofska časopisa koji su kategorizirani kao “a1” nalaze se *Filozofska istraživanja* i *Synthesis Philosophica*. Međutim, *Synthesis Philosophica* navodi se kao međunarodno izdanje časopisa *Filozofska istraživanja*. To može značiti da autoru koji je objavio rad u *Filozofskim istraživanjima* isti taj rad može biti preveden na neki svjetski jezik i objavljen u *Synthesis Philosophica*, tako da ništa ne priječi da se isti rad na dva jezika računa kao dva “a1” rada. Uzimajući u obzir činjenicu da su autori tekstova u domaćoj filozofskoj periodici nerijetko članovi uredništava ili savjetničkih odbora časopisâ, spomenuta je mogućnost više nego realna.

Svrha ove bilješke bila je upozoriti na problematične odredbe novoga Pravilnika o izboru u znanstvena zvanja koje se tiču filozofske periodike, i naznačiti kako bi se dio problema mogao otkloniti. Na žalost, postoji niz drugih spornih odredbi koje idu na štetu filozofije i humanističkih znanosti u nas, no one zaslužuju zasebnu obradu.

Pavel Gregorić

Odsjek za filozofiju

Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

pgregoric@ffzg.hr